

Yunus Emre, gerçek sevgiyi yakalayabilme sürecinde, mücadele edilmesi gereken insanın benliğindeki kimi olumsuz duygular yahut aşılmasında insanın zorlanacağı engellerden söz eder. Bunların herhangi birinde takılıp kalanların, psikolojik bir ölümü tercih etmiş olacaklarını vurgular. Çünkü fiziksel olarak yaşıyor gibi gözükse de, yabancılaşmış algı ve davranışları nedeniyle sevmeyi ve üretmeyi beceremeyen bir anlayış, bireyin psikolojik ölümü demektir. İşlevsel sevgiyi engelleyen tutkuların kuşattığı böyle bir insan, öncelikle kendi iç insanî yetilerine karşı duyarsız olacaktır. Çevresine karşı da verici ve fedakâr olamayacak, kendini yok eden ve dış dünyayla sağlıklı ilişki kuramayan narsistik bir kişiliğe dönecektir. Kişilik ve kimliğinden ilişkilerine kadar her konuda sahte ve yüzeysel kalacaktır. Sevgi yaşantısı da ısmarlama yahut sözden öteye geçmeyen içi boşaltılmış bir kavram olmaktan öteye bir anlam ifade etmeyecektir.

O

halde bu insan kimdir ve anlamı nedir? Sağlıklı öz-ilişki kuramadığı kendi benliğini nasıl algılamaktadır? Yunus Emre, böyle bir insanın kim olduğu sorusunun ve adının bile cevabının olmadığını şu dizeleriyle anlatır:

Göre ne haldedür cân ü cismin
Ne kimsesün sen ü ya nedür ismin

İnsan bu halde "var olan ben"le, olması gereken "ideal ben" arasına o kadar mesafeler koymuştur ki, maskeler altında kaybolmaya yüz tutan bu ben, Yunus Emre'nin şu dizelerde anlattığı gibi artık unutulmakta, bir nevi yokmuş gibi olmaktadır.

Özün bilmeyen kim mikdârı yokdur
Ona var demeniz, bilin o yokdur

Gerçek sevgiyi engelleyen bu basiret yoksunluğu ve içsel yoksulluğa yol açan tutkular, aslında tüm dinler ve düşünce tarihindeki idealist düşüncelerin de bizi uyardıkları kaygan zeminlerdir. Yunus Emre, ayağımızı sağlam basmak için bizi bunlara karşı uyanık olmaya çağırmakla kalmaz. Risaletün Nushiyye adlı eserinde tek tek ele alarak, bizleri bunlardan sakınmaya davet eder. Bunlar, öfke, kibir, doğruluktan uzaklaşmak, gıybet etmek, bühtan atmak, haset ve cimrilik gibi olumsuz yaşantılardır. Bu yaşantılar insanı, kendi özünü görerek gerçek sevgiyi yaşatmaktan alıkoyar:

Bu ne kuteh nazar, bu ne firâset
Ki bir dem olmadan kendinle halvet

İnsanı daraltan, sıkı ve kendi içine hapseden bu olumsuz yaşantılar, bireyi içsel çürümüşlüğü, iç yoksulluğuna ve sevgisizliğe götürür. Örneğin narsist kişilik özelliklerinden biri olan kibire kapılan insan, gerçek aşkı yaşayamaz ve insan olmanın anlamını çözemez. Bunu Yunus şöyle ifade eder:

Hakk'a giden yolu gönli içinde
Göremez ol anı yaddur ilinde

Kibirli insan, kendi kişiliğini veya kişiliğinin belirli bir bölümünü narsizminin hedefi yapan kimsedir. Kendisinden farklı olanlarla uyuşamaz, anlaşılamaz, paylaşma ve birlikte yaşamayı beceremez. Bu narsistik yönelim, bireyi kendini kapattığı dünyasında tek başına kalmaya mahkûm eder.[1] Çevresiyle ilgilenmez ve ona yol gösterecek olan özündeki iç ışığını karartır:

Tekebbür ehlinün nazarı yokdur
Anun içün gönülde nûrı yokdur

Kibir, insanın çevresiyle ilişkilerini zayıflatıp, onu yalnız bırakır. Yalnız insan, gerçekte kendini beğeniyor gözükse de, kendisiyle çatışmalı ve huzursuz kimsedir. Aldatıcı ve yapay bir benlik algısı ile kendine kurduğu dünyada yaşamaktadır. Bu bağlamda Yunus bu dünyayla savaşmayı gerekli görerek şu mısraları dillendirmiştir:

Sakıngil olmayagil kibrile yoldaş
Kibir kandayısı onunla savaş

Kibrin kuşattığı benlik, bireyin varoluşun özündeki sevgiye ulaşmasını engeller. Benlik kuşatılıp, kalp gözü perdelenince, güzel ve çirkin algısı birbirine karışır. Hayata bir yanılsama ile bakılır. Yalnızlık kaçınılmaz bir kadermiş gibi algılanır. Bu, bireyin, yalnızlığıyla baş edebilmek için geliştirdiği bir savunma mekanizmasıdır. Birey, korkak ve güvensiz olmasından beslenen bu davranışını, normal ve zorunlu bir davranış gibi görür. Gerçekte kibir, haset v.b. egoistik davranışlar yoluyla birey, bir öz yabancılaşmaya kapı aralar. Davranış yerleştikçe ve pekiştikçe, yabancılaşma derinleşir. Kişi var gözükür ama içsel yokluğu yaşamaktadır:

Hasud bir kişidür deyim o rencur[2]
Vücudu sağ iken renc ile mahkur[3]

Oysa alçakgönüllü olan ve başkalarına küçümseyici ve alaycı gözle bakmayan kimseler, kendisi ve çevresiyle barışık, kendini ve başkalarını değerli gören kimseler olarak, iç dünyası zengin ve canlı bireylerdir. Onlar sâhî kişiler, yani gerçekte insan olmanın anlamını yakalayabilmiş ve ruh sükûnetine erebilmiş kimselerdir:

Sahî kişidir uçmaya bakmaz
Ki tâc ü hulleye huriye akmaz

Herkes değerlidir alçakgönüllü olanlar için. Hiç kimse küçük görülmemelidir. İşte bunun içindir ki, kendine ve bizlere şöyle çağrıda bulunur Yunus:

Tehî görme kimseyi
Hiç kimsene boş değil
Eksiklük ile nazar
Erenlere hoş değil

YUNUS EMRE'NİN TARİFİYLE KİBİRLİ KİŞİLİK PSİKOLOJİSİ

ALINTI tarafından yazıldı

Cuma, 03 Mayıs 2024 12:27 - Son Güncelleme Cuma, 03 Mayıs 2024 12:27

O halde yaratılanı salt Allah için sevelim, hoş görelim, affedelim. En önemlisi de, onlara karşı kendi nefsimizi üstün görerek, kimseye kibirle nazar etmeyelim. İnsan âcizdir, bugün var olan kuvvet ve kudreti er-geç yok olacaktır. Öyleyse başımızı yukarılara değil, toprağa çevirelim. Mühim olan iç dünyamızdır, onu güzellikle ve insanlıkla büyütelim, zenginleştirelim. Unutmayalım büyüklük Yaratan'a mahsustur, âcizlik insanoğluna.

[1] Erich Fromm, Yaşama Sanatı, s. 93

[2] Dertli.

[3] Dertten yok olmuş

Mustafa Doğan Karacoşkun

Somuncu Baba 123. Sayı